

„МАЛИТЕ ДРЖАВИ,, ВО ВОДИТЕ НА СВЕТСКАТА ПОЛИТИКА

Љубица Пендароска

„Политичка мисла“ 43/2013

“Konrad Adenauer Stiftung” & “Институт за демократија Социетас Цивилис Скопје”

ABSTRACT

The article deals with “Small states” through their role and influence in the creation and functioning of the international relations. It includes an introductory remarks, three parts and a conclusion. At first, the author presents different views on the notion of “small states” and the idea of complementing the traditional criteria when determining what “small state” really means. The second part focuses on the consistent and proper application of the principle of sovereign equality of states, as precondition for fair starting position of all states in the process of developing international politics. Starting from the point that “small states” should stop with “mourning” over their bad fate being small, the third part concentrates on some qualitative factors that can improve and enhance their influence in international relations. Finally, the paper points out some practical manners and mechanisms for moving the “small states” from the position of “passive observer” to the position of “active contributor and creator” in the global world system.

ВОВЕД

Секогаш кога размислувам за трендовите и тенденциите во меѓународната политика, најпрво на ум ми доаѓа појаснувањето на мој професор од студентските денови,кога, обидувајќи се да ја „дефинира,, меѓународната политика истата ја спореди со „океан во кој живеат секакви риби и други животни,некои огромни,други ситни,но сите со иста мисија–да доминираат! Притоа,за „малите животинки,, е круцијално да научат да ги избегнуваат „устите,, на големите и да пливаат покрај нив!,,

Оттука,основна идејна водилка на трудот што е пред вас е подлабоко да се позанимава со осознавање на влијанието и значењето на „малите држави,, во креирањето и функционирањето на глобалниот систем. Поаѓајќи од хипотезата дека влијанието на „малите држави,, е,генерално мошне ограничено поради фактот што

нивната „големина,, најчесто подразбира и поседување мала моќ, целта е да се предочат механизми и начини кои би и помогнале да ја подобри својата улога во меѓународната политика, преку посочување некои квалитативни фактори што ја условуваат способноста на „малите,, да остварат влијание врз меѓународните текови, што би допринело кон тоа и тие да имаат удел врз правецот на „водните струења,, наречени меѓународна политика!

Оваа тема повлекува „лавина,, прашања поврзани со двете основни димензии преку кои се остварува меѓународната политика: односите помеѓу државите и односите во меѓународните организации, меѓу кои особено: како (не)почитувањето на принципот на суверена еднаквост на државите влијае врз улогата на „малите држави,, на меѓународната политичка сцена; каква е/може да биде улогата на „малите држави,, во меѓународните организации, преку нивното влијание во процесот на донесување одлуки, особено преку учеството во креирање на политиките на организацијата; позицијата на „малите држави,, при воспоставување на билатерални односи, особено со оние поголемите; влијанието на моќта и протекционизмот врз актуелната светска политика; примери на „мали држави,, кои успешно „пливаат,, во водите на светската политика.¹ Текстот пред вас ќе допре само неколку од нив, отворајќи пат за идни трудови и размена на мислења.

Ве повикувам на полемика околу „митот,, дека „малите држави,, се само исплашени рипчиња кои пливајќи во светскиот океан, настојуваат единствено да ги избегнат „широко отворените усти,, на големите сили!²

КОИ СЕ „МАЛИ ДРЖАВИ,, – УНИФИЦИРАН СТАВ ИЛИ РАЗНОУМИЕ?

Уште на почетокот е потребно да расчистиме: нема прецизна дефиниција, ниту пак едногласност за тоа која држава е „мала држава,,. Но, постојат барем два пристапа

---

¹ Покрај овие прашања, во последните неколку декади, се наметнале и други: какви промени доживеал поимот „мали држави,, во последните години? Дали постои статистички значајна корелација помеѓу големината на државата и членството во меѓ. интеграции? Како географската локација на државата може да го обликува социјалниот развој на земјата и нејзината надворешна политика? Поопширно: “*Small States Inside and Outside the European Union, Executive Summary Conference*, Luxembourg Institute for European and International Studies, 2008

² Како што пишува Peter Balik во својот труд: „Иако „малите држави,, најчесто се дефицитарни во процесот на одлучување во нивната надворешна политика, сепак постојат можности да се намалат ваквите недостатоци и да се зајакне нивната важност на меѓународната арена, преку активен и систематски пристап во меѓународните организации или преку средствата на мултилатералната дипломатија,,. Поопширно: Balik, P., *Role of Small States in International Organizations: The case of Slovakia in the United Nations Security Council*, CEU eTD Collection, Hungary, 2008

кои што го дефинираат овој поим – квантитативен, заснован на објективни критериуми³ и квалитативен, кој што се фокусира на психолошката димензија.⁴ Оттука, се чини дека најдобра дефиниција за поимот „мала држава,, би се добила кога би се вкрстиле обата пристапа.⁵

За волја на вистината, постојат традиционални широко прифатени елементи кои ја „сместуваат,, државата во некоја категорија, како што се големина на територија, бројност на население, бруто домашен производ, воена сила и др.. Сепак, спроведените академски истражувања и јавната дебата сведочат за промени во последните неколку децении, во смисла на оддалечување од овие критериуми и инклинирање кон некои други: локација на државата, позиционирање во однос на останатите држави, удел и учество во светската економија, формата на моќта со која располагаат, влијанието што конкретната држава го остварува врз другите држави, отвореност за градење коалиции и тн.⁶ Перцепцијата за „големината,, на државата се менувала и како резултат на појавувањето и функционирањето на различните меѓународни интеграции, кои предзвикале тектонски поместувања на светската сцена.⁷

Сепак, овде ќе бидат третирани како „мали држави,, оние за кои постои согласност меѓу поголемиот дел од светската научна јавност која се занимава со оваа проблематика.⁸ Притоа, не треба да се занемари дека има и треба да се прави разлика помеѓу „големината,, што ја поседува државата и онаа што реално ја остварува, ја покажува во пракса!

Исправени пред предизвикот да сумираме која држава е „мала држава,, всушност сме исправени и пред дилемата: дали е можно да се дискутира за активностите и целите на одредени држави, без притоа да се има точна претстава за тоа што е всушност „големина,, на една држава?

---

³ Бројност на популација, големина на територија, БДП и воен капацитет.

⁴ Претприемачки способности, сликата и перцепцијата кај домашните и меѓународните актери, целите и приоритетите на државните лидери, и компетентна администрација.

⁵ Elman, M., *The Foreign Policy of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*, British Journal of Political Science, Vol.25, No.2, Cambridge University Press, 1995.

⁶ Raimo Vuuganen вели: ние го „живееме,, третиот бран на преиспитување на појавата позната како „мали држави,,. Перцепцијата за „мала држава,, неминовно се менува: на пример, според некои јапонски научници, Јапонија е „мала држава,, бидејќи земјата неможе да се одбрани себеси од евентуален нуклеарен напад!

⁷ Види: Archer, C., Nugent, N., *Small States and the European Union*, Nova Science Publishers, 2002, како и во: Ingebritsen, C., *Small States in International Relations*, University of Washington Press, 2006

⁸ Во таа смисла, авторот на трудот превзема ризик да најде на извесни несогласувања во однос на квалификацијата на одредени држави како „мали држави,,.

Оттука и констатацијата дека поимањето на „малата држава,, нема да застане тука, тоа е континуиран процес, со тенденција да доживува турбуленции и промени и во иднина.

(НЕ)ПОЧИТУВАЊЕТО НА ПРИНЦИПОТ НА СУВЕРЕНА ЕДНАКВОСТ НА ДРЖАВИТЕ И НЕГОВОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ УЛОГАТА НА „МАЛИТЕ ДРЖАВИ,, ВО МЕЃУНАРОДНАТА ПОЛИТИКА

Едно од прашањата што е нераскинливо поврзано со влијанието на државите врз тековите во меѓународните односи, што, во извесна смисла ја детерминира улогата на државата, е доследната примена на принципот на суверена еднаквост на државите. Имено, почитувањето на овој принцип создава правична база, фер стартна позиција за сите држави во процесот на креирање и насочување на меѓународната политика.

Во суштина, овој принцип подразбира дека „Сите држави уживаат суверена еднаквост. Тие имаат еднакви права и должности и се рамноправни членови на меѓународната заедница, без оглед на разликите од економска, социјална, политичка или друга природа,,⁹ Суверената еднаквост на државите во себе ги вклучува правната еднаквост; уживањето на сите права кои се инхерентни на целосната сувереност; обврска на државите да ја почитуваат „личноста,, на другите држави; неповредливост на територијалниот интегритет и политичката независност на државите; слободата на секоја држава да избере и развива сопствен политички, социјален, економски и културен систем, и должност на државите целосно и со добра волја да се придржуваат кон нивните меѓународни обврски, како и да живеат во мир со останатите држави.¹⁰

Доколку меѓународните односи ги илустрираме како трка на 100 метри, целосната доследна примена на суверената еднаквост на државите би значела дека е обезбедена еднаква стартна позиција за сите тркачи, како и еднакви правила во текот на целата трка! Па така на крајот, која држава колку ќе влијае врз меѓународните текови, ќе зависи исклучително од нејзината способност и капацитет.

---

⁹ The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 1970, <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/dpilfrescun/dpilfrescun.html>

¹⁰ Поопширно: Pendaroska, Lj., *Sovereign Equality of States through the Prism of Admission to Membership in International Organizations*, Yearbook Sipan 2012, p.87-94, 2012

Но, доколку „затаи,, почитувањето на споменатиот принцип во однос на некоја држава во било која смисла,¹¹ тогаш таа се става во нерамноправна положба со останатите држави, и секако и е отежната и намалена можноста да биде активен чинител во меѓународните релации!¹² Загрижувачки е фактот што најголемиот број на повреди и непочитувања на принципот на суверена еднаквост на државите, им се „случува,, токму на „малите држави,,! Со тоа, тие се обесправени и оневозможени да го покажат својот вистински капацитет и ресурси кога се дефинира меѓународната политика. Оттука, нотирана е потребата за целосно и доследно имплементирање на суверената еднаквост на државите, со што ќе се обезбеди и задоволи принципот на правичност во меѓународните односи.

КВАЛИТАТИВНИ ФАКТОРИ КОИ ЈА УСЛОВУВААТ СПОСОБНОСТА НА „МАЛИТЕ ДРЖАВИ,, ДА ОСТВАРАТ ВЛИЈАНИЕ ВО МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ

Долгогодишната пракса на делување на меѓународните организации докажала дека факторот „големина,, на државата игра мошне важна ролја, особено кога тоа се набљудува од аспект на креирање на политики на организацијата и процесот на одлучување во нејзините најзначајни органи.¹³ Несомнено, ова најмногу „паѓа на грбот,, на „малите држави,,!¹⁴

---

¹¹ На пример, наметнувањето дополнителни услови за прием на некоја држава во меѓународна организација, што не се предвидени со актите на организацијата и кои не важеле при приемот на други држави (што неретко се случува, за што најдобро сведочи случајот со приемот на Република Македонија во Европската Унија), е прекршување на принципот на суверена еднаквост на државите. Со тоа, конкретната држава се става во незавидна позиција, бидејќи е оневозможена да членува во меѓународната организација, а општо познато е дека овие интеграции се всушност „местото,, каде се одвиваат сите најважни средби, разговори, или едноставно – се „гради,, меѓународната политика!

¹² Друг „интересен,, пример е процесот на донесување одлуки во најзначајните органи на меѓународните организации. Имено, навидум сите држави, без оглед на тоа дали се „мали,, или „големи,, како членки на одредени меѓ. организации делегираат свои претставници во органите и „учествуваат,, во одлучувањето. Но, ако се анализираат правилата за донесување одлуки во овие органи, се гледа дека тие се дизајнирани така што „малите,, да немаат можност суштински да влијаат врз содржината на одлуките. Ова доаѓа до израз и при креирањето на „политиките на заедницата,,.

¹³ Адекватен пример за тоа е Советот за безбедност на ООН, каде што големите сили имаат значително поголема моќ и овластување од другите држави-членки поради нивното право на вето. Во ЕУ таков е случајот со Советот на министри (главен одлучувачки орган), каде најголемиот број одлуки се донесуваат со квалифицирано мнозинство, и во тој случај бројот на гласови на секоја земја приближно ја одразува бројноста на нејзината популација (на пр. Германија, Франција, Италија и Обединетото Кралство имаат по 29 гласови, додека Малта има само 3 гласови).

¹⁴ Притоа, го имам во предвид бројот и вреднувањето на гласовите на „малите,, и „големите,, држави при гласањето во клучните органи на ООН, ЕУ и НАТО.

Всушност, како што прибележува Chong, „малите држави,, свесни за својот „недостаток,, се стремат да го зголемат нивното значење за меѓународната заедница преку активен пристап на „виртуелно проширување,,. Тоа значи дека тие ја „скротуваат,, смалуваат моќта на големите играчи преку користење на психолошка тактика (човечки ресурси, интелектуални и пропагандистички вештини)!¹⁵

Оттука, поаѓајќи од интенцијата на трудот да го надмине „оплакувањето,, на суровата реалност, битно е да се напомене дека меѓународните организации нудат исклучително висок потенцијал за унапредување на „малите држави,, во однос на прашања од особен интерес и остварување на посакуваниот исход. Всушност, анализите покажуваат дека современите меѓународни одрганизации многу повеќе отколку порано им „допуштаат,, на „малите држави,, да се однесуваат на посамостоен и суверен начин во меѓународните односи, и тоа особено преку механизмите на мултилатералната дипломатија. Успехот на „малите држави,, како актери на глобалната сцена е условен и од развивањето и користењето на одредени способности и вештини, како што се: вештини за преговарање, врвни обуки, располагање и комбинирање на мноштво информации, и поголема соодветна посветеност на ресурсите. Со други зборови, градењето коалиции помеѓу „малите држави,, градењето сојузи, способноста за приоретизирање „тешки,, прашања, поставеноста на ставовите и способностите на дипломатијата на земјата, зголемена компетентност на администрацијата, лидерските вештини на делегацијата во меѓународната организација, сите се фактори кои може да ги фаворизираат „малите држави,, во остварување на нивната цел да го зајакнат својот глас во меѓународната средина.¹⁶ На ова се надоврзува Goetschel констатирајќи дека „ефективноста на „малата држава,, во меѓународните организации може да се постигне единствено преку нејзините напори успешно да „маневрира,, и постојано да ја преиспитува својата надворешна политика, прилагодувајќи ја на современите текови во меѓународната заедница.¹⁷

Добар пример се нордиските земји (Шведска, Норвешка, Данска, Финска) кои во ООН промовираат „мека моќ,,¹⁸ со цел да остварат влијание преку активно учество и

---

¹⁵ Chong, A., *The Foreign Policy Potential of “Small States Soft Power” in International Strategies*, (Manuscript, 2007), Foreign Policy Analysis, CEU, Hungary.

¹⁶ Karns, M., Mingst, K., *International Organizations, The Politics and Processes of Global Governance*, (Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, 2004), p. 264-265.

¹⁷ Goetschel, L., *Small States and the Common Foreign and Security Policy of the EU: A Comparative analysis*, Institute fur Politikwissenschaft, Working Paper No.14, 2000.

¹⁸ „Мека моќ,,-способност другите да го засакаат она што вие го сакате, наспроти „Тешка моќ,,-способност да се постигне другите да го направат тоа што инаку не би го направиле.

придонес за човештвото, светскиот мир и хуманизмот, добивајќи „социјална моќ,, и углед на „добро општество,,. Ова е илустрирано со нордиската финансиска помош за одредени тела или агенции на ООН, со што овие земји високо се позиционираат во редот на најголеми донатори. Оддовде констатацијата дека мудрата надворешна политика подразбира таргетирање на одредени области во кои „малата држава,, ќе вложи најголем дел од својот потенцијал, врз основа на претходна опсежна анализа каде тој потенцијал би можел да донесе најголем бенефит за државата!

Во рамки на ООН, фактори кои се од клучно значење дали „малата држава,, ќе прерасне во инфлуентен чинител, се сметаат: 1) Знаењето/експертизата и приоритизирањето (продлабочено знаење за функционирањето, мисиите, оперативни процедури за кои најважен е човечкиот потенцијал). За да се справат со структуралните неповолности, „малите држави,, мора да постават приоритети и да одлучат кои прашања се податливи и можат да ги решат поефикасно од другите држави,¹⁹ 2)Дипломатски вештини и имиџ (компетентен административен дипломатски сервис, искуство и вештини на медијатор во меѓународни конфликти, создавање перцепција како држава која се грижи за човековите права, заштита на животната средина, учество во мировни операции, иницијативност за реформски проекти)²⁰ 3)Иницијативност и лидерство²¹ 4)Градење коалиции и сојузи (станување дел од поголема група во рамки на органот, значајно од аспект на взаемна поддршка, притисок врз други држави, лобирање, поставување тематски прашања на дневен ред на седници и состаноци).²²

Кога станува збор за позиционираноста на „малите држави,, во рамки на ЕУ, интересен податок кој поттикнува на размислување е дека од вкупно 28 држави-членки, 22 се вбројуваат во редот на „мали или средни држави,,! Притоа, голем број аналитичари сметаат дека Лисабонскиот Договор ја променил позицијата на „малите земји,,.За поголемиот дел таа промена е во негативен правец, а особено поради тоа што:ја деградира работата на Комисијата (која е еден од најзначајните органи од аспект на „малите,,); поставувањето на перманентен претседател секако би било во корист на „големите,,; Високиот претставник на ЕУ би имал премногу моќ во свои раце, а сето тоа би било резултат на консензус на големите сили; проширувањето на кругот на

¹⁹ Ирскиот период во СБ, во врска со етничкиот конфликт Етиопија/Еритреја.

²⁰ Можат да послужат примерите на Норвешка, Шведска и Финска.

²¹ „Мала држава,, чиј период во СБ е запаметено по силните лидерски способности и иницијативност е Нов Зеланд (1993-1994). Исланд со иницијативите за спречување за општо загадување на океаните.

²² CANZ групата во СБ на држави: Канада, Австралија и Нов Зеланд.

прашања за кои ќе се одлучува со квалифицирано мнозинство би ја ослабнало позицијата на „малите,, се ограничува можноста за иновации и градење на она што се нарекува „умна државна стратегија,,.²³ Оттука, механизмите за унапредување на влијанието на „малите,, кои беа споменати во однос на ЕУ, подеднакво се апликативни и во рамки на ЕУ.²⁴

Друго прашање што ја „бранува,, научната јавност е: дали за „малите држави,, е подобро да се „внатре,, или „надвор,, од меѓународните интеграции?

Сосема јасно, потребна е и промена на ставот на „малите држави,, кои меѓународните организации ги посматраат единствено од аспект на корисници, а помалку од аспект на допринесувачи и активни чинители!²⁵

ЗАКЛУЧОК

Современата наука го напушта традиционалното поимање на „малата држава,, и инклинира кон некои други критериуми, што всушност е процес со тенденција да се менува и во иднина.

Преку трудот се воочи потребата за доследно имплементирање на суверената еднаквост на државите, која создава правична база, фер стартна позиција за сите држави во процесот на креирање и насочување на меѓународната политика.

Иако „големината,, на државата е битен фактор, сепак постојат механизми и начини (делумно посочени во овој текст) преку кои може да се подобри и зголеми нејзиното влијание во светската политика, а особено преку нејзиното делување во меѓународните организации.

Несомнено, насушно потребна е промена во ставот на „малите држави,, кои треба да почнат да ги перцепираат меѓународните организации како „мегдан,, за

---

²³ Jan Rood, Netherlands Institute of International Relations, Clingendael.; Anders Wivel, University of Copenhagen, *Conference on Small States Inside and Outside the EU*, Luxembourg, 2008.

²⁴ Случај кој мошне добро го илустрира тоа е познатион “Vodka-case”, Regulation No.110/2008 of the European Parliament and of the Council on the definition, description, presentation, labeling and the protection of geographical indications of spirit drinks and Repealing Council Regulation No.1576/89, OJ L 39, 13.2.2008, p.16-24.

²⁵ Поопширно: Thorhallsson, B., *Small States in the UN Security Council: Means of Influence?*, The Hague Journal of Diplomacy 7, 2012, p.135-160.

активно учество и борба за подобра позиција, наместо постојано да ја „оплакуваат„својата лоша судбина!

Клучни зборови: „Мали држави,,меѓународни односи,влијание,меѓународни организации

Литература:

Archer, C., Nugent, N., *Small States and the European Union*, Nova Science Publishers, 2002,

Balik, P., *Role of Small States in International Organizations: The case of Slovakia in the United Nations Security Council*, CEU eTD Collection, Hungary, 2008

Chong, A., *The Foreign Policy Potential of “Small States Soft Power” in International Strategies*, Foreign Policy Analysis, CEU, Hungary, 2007

Elman, M., *The Foreign Policy of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*”, British Journal of Political Science, Vol.25, No.2, Cambridge University Press, 1995.

Goletschel, L., *Small States and the Common Foreign and Security Policy of the EU: A Comparative analysis*, Institute fur Politikwissenschaft, Working Paper No.14, 2000

Ingebritsen, C., *Small States in International Relations*, University of Washington Press, 2006

Karns, M., Mingst, K., *International Organizations, The Politics and Processes of Global Governance*, (Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, 2004)

Pendaroska, Lj., *Sovereign Equality of States through the Prism of Admission to Membership in International Organizations*, Yearbook Sipan 2012, 2012

Thorhallsson, B., *Small States in the UN Security Council: Means of Influence?*, The Hague Journal of Diplomacy 7, 2012